

FARKAS GÁBOR
Megérkezések

Iancu Laura költészete

A költészet regionalitása a kisebbségi irodalmakban markáns jelenség. Ahogy Kányádi Sándornak is vannak „Küküllő” versei vagy Duma-István Andrásnak a Szeret mentéhez köthető művei, úgy Iancu Laura költészetében is meghatározó a csángó identitás, ez azonban nem teremti meg verseiben a szülőföld iránti érzések gazdag lírai önkifejezését. Inkább mint a mondanivalónak alárendelt motívum van jelen költészetében a „*keleti magyar*” sors. Első verseskötetének, a 2004-ben Csíkszeredán, a Hargita Kiadónál megjelent *Pár csángó szónak* a címe találó, de „a cím nem Iancu Laura versvilágának lényegét nevezte meg, bár szerencsésen hozzájárult a költő versei felé forduló figyelem fölkeléséhez” – fejti ki Pécsi Györgyi.¹

Iancu Laura (1978, Magyarfalu) költészete a személyiséget meghatározó identitást egy a szülőföldtől egyetemesebb, az emberiségre kiterjedő perspektívából szemléli. Verseinek ihletője az elhagyatottság érzésével való szembesítés, amely nem nélkülözi az öniróniát sem. Szigorú önmagához és ahhoz a világhoz, melyet ugyan hittel ábrázol, de ez a hit hol kétségbeesetten, hol lemondóan kéri számon a Teremtőtől a létezés ellentmondásait és az emberi félelmet.

Eddig megjelent kötetei két részre oszthatóak: három könyve a néprajzkutató Iancu Lauráé – csángó népmesék, illetve fényképek gyűjteményei (*Johófiú Jankó. Magyarfalusi csángó népmesék és más beszédek*. Velence, 2002; *Magyarfalusi emlékek. Fényképmonográfia*. Képeket gyűjtötte és magyarázta Iancu Laura. Budapest, 2005; *Az aranyréce. Mesék Moldvából*. Budapest, 2005), további négy kötete pedig a lírikusé és a prózairóé (*Pár csángó szó*. Csíkszereda, 2004; *Karmaiból kihullajt*. Budapest, 2007; *névtelen nap*. Budapest, 2009; *Életfogytiglan*. Szeged, 2009). Három kötet után költészetében már lehet irányt felfedezni: „egyre pontosabb, egyre szikárabb, egyre pórábban mutatja, méri magát a mindenséggel, egyre megszenvedettebben kísérti a lehetetlent”.²

A *Pár csángó szó* verseiben is megragadható tematikusan, miről akar vallani – léthelyzetet, elhagyatottságot és az ezzel járó félelmet fogalmazza meg soraiban.

Egység

Magasan virító hitek
Csapdájába esett
Reménykedő koldus
Kezemben izzik érintésed
Emléke

Enyém vagy félelem
Egészen enyém

A fent és a lent ér itt össze, alkot „egységet”. Az elérhetetlen hit, amely már nem keres tovább; mondhatni, az út, vagyis a hit vége: „csapda”. És az út szélén a megvilágosodást remélő „koldus” hitű alany, aki az utat akarja járni, mert megérintette a hit. A vers utolsó sorai- ban a félelem teljes birtoklása („*enyém vagy*” – „*egészen*”) egyben a félelem leküzdését is jelentheti, hiszen ha valamit birtoklunk, rendelkezünk is felette, tehát legyőztük. Ezáltal a cím utalhat a megszerzett hit és a legyőzött félelem egységére is a lírai énben. Amíg az *Egység* az úton való létet fogalmazza meg, a *Magány* című vers a megérkezést.

Magány

A Hold arcán más vagy
Egy és szükségtelen
Midőn eloszlik benned
Jövőm
Játéka maradsz az égnek

Szeretlek
Bujdosik bennem
Isten és tatár
Harcmező a lényed
Létemnek odúja maradtál

Megérkeztél mint a magány

A megérkezés persze nem egyenlő a megnyugvással. A megszólitott kiismerhetetlen: „*más vagy*”, „*Játéka maradsz*”, de a vers alanya jövőjét mégis hozzáköti az *egy és szükségtelen*hez. Ez olyan érzelmi feszültséget teremt, amelyet a második versszak ellentétei csak növelnek: „*szeretlek – harcmező a lényed*”, „*Bujdosik bennem / Isten és tatár*”. A két zárómondat („*Létemnek odúja maradtál / Megérkeztél mint a magány*”) létösszegző, elfogadott szorongást, elhagyatottságot fogalmaz meg.

Iancu Laura második, *Karmaiból kihullajt* című kötetének versei az identitás és az írás kapcsolatát vizs-

1 *Kiüzetés, oltalomkeresés*. Pécsi Györgyi. In: Bárka 2008/3.

2 *Utószó*. Ferenczes István In: *Karmaiból kihullajt*. Iancu Laura. Magyar Napló Kiadó, Bp., 2007.

gálják az utazás – vagy repülés – szimbolikus ábrázolásával (a madár a kötet összes ciklusában visszatérő motívum). A versek többsége „összekapcsolja a térnek, az időnek és az írásnak a problematikáját. A kötet egésze ezen összefüggésrendszer miatt válik egy kalandos utazás tárgyává”.³ A madár mint jelkép az elérhetetlen szimbolizálja. Főleg a néphagyományban, de áttételesen az irodalomban is fellelhető. Iancu Laura esetében – ha szülőföldjét és néprajzi kutatásait veszem figyelembe – jó példa erre egy régi csángó népdal:

*E kertemben egy madár,
Keringetem, de nem vár
Jaj, estenem, de nagy kár,
Hogy ez engem meg nem vár*

*Várj meg engem te madár
Mert magadra maradál
Csirip-csirip, te madár
Mert magadra maradál.*

Találunk erre párhuzamot a *Karmaiból kihullajt* ciklusában: „már csak a madarak szállnak / tenyerünkben fergek motoszkálnak” (*Özön lét után*) – az élet elmúlása áll itt szemben szimbolikusan az elérhetetlen örök életet is jelképező madarakkal; „gólyák araszolnak időnkben” (*Most ülj le*); „elrepültek a madarak / atyám kihült mielőtt / megkeltem volna” (*Átmenet előtt*) – itt is az idő múlását jelenítik meg az elrepülő madarak meg-elevenítve a születés és a halál kettősségét a szülő-gyermek párhuzammal.

A repülés és az idő összekapcsolása nem új az irodalomban, de ebben a kötetben egy harmadik fogalommal, az írással alkotnak tematikus rendszert a kezdet–vég, emlékezés–feledés jelentésű szimbólumok: „a végben nincsenek irányok (...) apadnak már a sorok” (*irányok*); „ellenségeim a szavak (...) elől már semmi, de utolér az idő (...) karmain a szent holló / átöleli a homályt / nem szó ez, és nem is álom” (*frázis*) – mindkét vers az írás elégtelenségét fogalmazza meg azzal, hogy kimondja: a szó nem fejezhet ki mindent. Ezért homályos a jövő, a halál, ami csak az idő múlásával érzékelhető. Ez a gondolatmenet határozza meg az összegző jellegű *Aztán megszoktuk* című verset is:

*„Megemlékszünk az idő nagy tetteiről
nyelvbotló szerkezetek*

*keretei között, nyakkendős mondatokban
súgjuk reklámosan: megszoktuk az újat,
szimatolni a múltat,
lám, dús jelenünk megválaszolja-e
az örök jövő kérdéseit”*

Létösszegzés, korkritika, az írás (a megszólalás) feladatának megkérdőjelezése, de egyben meghatározása is a vers: a múlt megidézése és a jelen nagyvonalúsága, sokszínűsége nem elegendő ahhoz, hogy minden kérdést megválaszoljon.

A *Karmaiból kihullajt* című kötet egészét az utazás szóval lehetne jellemezni. A tér és az idő végpontjait az írás köti össze, megidézve költőelődöket is (Nagy László – *Élet a hajnalban*; Pilinszky János – *Mozdulat, Pilinszky*; Ady Endre – *Átmenet előtt*). De ezek a végpontok megnyugvást még nem adnak, mert az identitás kérdéseire nem válaszolnak. A lehetséges válaszok azonban Iancu Laura harmadik verseskötetében már sejthetőek.

A *névtelen nap* című kötetben a személyiség és önazonosság, létezés-elmúlás, hitvallás fogalmakkal jellemezhetőek a versek. A tematikus sokszínűség helyett az elmélyülés érzékenysége jellemzi őket. Gondoljunk a zongora billentyűire: ugyanazt a hangot hányféle intenzitással lehet prezentálni. Mély és erős intonációval szólnak ezek az alkotások olyan tartalommal, amely ugyan nem új a költészetben, de nem róható fel hibaként, hogy Iancu Laura kötődik a hagyományokhoz. És itt elsősorban nem az erdélyi–moldvai hagyományokra gondolok, melyhez eredete köti, hanem arra az attitűdre, amely Pilinszky János vagy Simone Weil munkásságát jellemzi. Olyan erővel önmarcangoló és mégis annyira humánusan hívő, amely már-már elbizonytalanító hatása – éppúgy, mint Pilinszky verseiben. „Sötét fények között tájékozódik költemény és olvasója; a létezés itt szakadatlan drámaként, a kiszolgáltatottság kiváltságos alkalmaként tűnik föl: Iancu Lauránál nem lelmi példát a hézagatlan idillre”⁴ – fogalmaz Halmi Tamás. Ezért is vonzódik az elégiához, de nem cél nélküli szomorúság ez, hanem egy identitását kereső létezés katarzis nélküli, viszonylag szenttelen leírása:

*„gyöngyszemeken lépked aki bujkál
akiben meghúzza magát a lét*

*megválnak ékes tollától
a sorsszagú fák közt a veréb*

*nincs egyedül akit magára hagy az ég
körötte lopódzó kígyó az idegen
még boldog is lehetne – azt hiszem”*

3 „Kicsi madár, miért keseregsz az ágon?” (Iancu Laura: *Karmaiból kihullajt*). Kovács Flóra in: *A Hét*, <http://ahet.ro/content/view/3510/84/>

4 *Az ég utolsó szava*. Halmi Tamás. In: Bárka 2009/6.

Minden a születéssel kezdődik, és a halálba tart. A két végpont között az evilági létezés mentális és materiális elemeit veszi számba a kötet első fele:

*„éhes ki csak a földet eszi
és éhen hal az is akit
az ég etet”*

*„felhúrom egyszer
anyagból gyúrt arcom
virág nyílik majd rajta*

*sáros talppal szállok
fügefalevélbe”*

A transzcendentálissal való közvetlen kapcsolat leírásai keverednek öniróniával ezekben a sorokban azzal a céllal, hogy önmagában a vallás nem kielégítő, az átélt hit pedig gyakran könyörtelen – mint maga az ember, mikor már *„minden galamb felszállt / hatalmas hordalék a világ”*. A létezés megfelelő szinonimájává válik tehát az *agónia*:

*„Isten néz olykor
hiába gyújtunk néki fényt
nem zavarja agóniánk”*

A kötet második fele sem oldozza fel ezt az agóniát, csak személyesebbé válik a hangnem, mintha a belső én társalogna Istennel:

*„nem játszom én veled, amikor
rád ijesztek,
te csuktad sötét ajtód rám, így
kerestelek”*

*„foldozz, ha átlukassza
kegyelmed kőszívem”*

A kötet utolsó fejezetében az önmaga identitását és Isten megértését kereső én abban az emberi közösségben talál önazonosságra, amely szülőföldjén él. Olyan fogalmak szövök át e verseket, mint a *nemzet, szülőföld* (igaz, sötét iróniával a *szünőföld* fogalommal társítva), *hazafelé, csángó, magyar, gyermekkor*. Az individuum küzdelmei helyett tehát a sorsközösség vállalása kap nyomatékot.

Iancu Laura harmadik kötete kimért határozottságú. A sokszor szenttelen hangnem mögött drámai feszült-

ség lappang, mégsem hagyva, hogy az olvasó csupán befogadója legyen a végkifejletnek. Mint ahogy Pilinszkyt vagy Simone Weil-t sem lehet önátértékelés vagy a létezésen való eltöprengés nélkül olvasni, ez a kötet is olyan kérdéseket feszeget, melyek az olvasót személyes, átélt válaszokra készítik.

A Moldvai Magyarországon megjelent leveleiből összeállított *Életfogytig(ian)* című kötetben a Iancu Laura lírájában felfedezhető vallomások és elvont tárgyias jelleg ötvöződik prózai formában. A fiktív levelek megszólítottja – Erzsike néni – bármelyikünk lehetne, így válik személyessé kapcsolatunk a levélíróval, ezáltal lehetünk elfogulatlan befogadói gondolatainak. A kötet – prózai formája ellenére – lírai hangvételű, Iancu Laura a levél-formát is költészetének rendeli alá. A *névtelen nap* esetében említett Simone Weil hatása itt még jellemzőbb. Egy-egy elbeszélés – például Bácsi István, a kántor vagy nagyanyja, az „őszné” története – ad alapot a szövegekben egyetemesebb, olykor megrendítő gondolatok kifejtéséhez: *„Ne hagyjuk múlni, hanem telni engedjük az időt. A múlás, az elmúlás az elszegényesedés útja, a telítődés a gazdagodásé.”* Az idő, az írás problematikája – akárcsak a *Karmaiból kihullajt* verseiben – tartalmi kohéziót alkot a levelekben. A kötetben vannak közmondásként is értelmezhető kijelentések: *„A folytonosságban élő ember azonban úgy él, mint aki egyszer él. A másnak él”*; filozófiai igényű kérdésfeltevések: *„Vajon tudunk-e és szabad-e különbséget tenni az állandó s az egyszeri értékek között?”*; vallomások: *„kíváncsi, hogy a gondolat ne csak tollam alatt váljék írássá, hanem a mozdulataimban”*. Esmefuttatásaiban Iancu Laura olyan elődök – Németh László, Pilinszky János – szavait is idézi, akiknek értékrendje, a világról alkotott képe azonos a levelekben megfogalmazott elvekkel.

Vélhető, hogy Iancu Laura egy kisebbségben élő népcsoport, a moldvai magyarság szülőtte, és ezért jellemzi költészetét az identitáskeresés, de gondoljunk arra is, hogy a XX. század létidegen folyamatai miatt lassan mindenkinél megkérdőjeleződik a hovatartozás, a gyökök jelentősége. Az identitás elvesztése tehát világjelen-ség, azaz az egész emberiségre jellemzővé vált. Bármennyire individuálisak ezek a versek, levelek, ilyen tekintetben mégis értelmezhetőek közösségi líraként: a bensőben megélt fájdalom érvényesül világunkban kollektív élményként – ezt tükrözik mélyen hívő moralitással; egyetemes érvényű identitást fogalmaznak meg: a hitvallás adta összetartozást. Ahogy maga a költő fogalmaz: *„Itt a földön ember s ember közt a leghalkabb, de legértékesebb kapocs: egymás életének a csendes helyeslése.”*